

D'abadia a "colla sardanista" i els Sants de la Pedra

VOCABULARI

Tot seguit exposarem un quadre amb vocabulari agrícola, religiós, artístic, festiu i de jocs relacionat amb els Sants de la Pedra, tot i que n'hem tret molt al llarg de l'estudi, com ara, monuments i poblacions. Igualment, hem inclòs algunes poblacions, per exemple, Arles i Roma.

VOCABULARI (agrícola, religiós, artístic, festiu, de jocs i geogràfic)	SIGNIFICAT
Abadia	Institució, comunitat religiosa o territori, edifici eclesiàstic regit per un abat o per una abadessa. Habitació de l'abat o de l'abadessa. L'abat o l'abadessa és la màxima autoritat d'un monestir, que té facultat de conferir òrdens menors. ETIM.: deriv. d'<i>abat</i>, paraula que procedeix del llatí <i>abbate</i>, del grec <i>abba</i>, el qual la prengué de l'arameu <i>abba</i> "pare".
Abat Arnulf	Cap de l'abadia benedictina del Monestir de Santa Maria d'Arles (957-963) que sol·licità, personalment, permís al Papa per a traslladar-hi les relíquies dels sants Abdó i Senent. Informació, en part, treta de la <i>Gran Enciclopèdia Catalana</i> (per mitjà de l'entrada <i>monestir d'Arles</i>, en http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0220449.xml).
Abdó (sant)	Nom d'home. ANÈCDOTES: Com a anècdota ,direm que, el 10 d'abril del 2019, Maite Castellón, una amiga de Facebook, escrigué en el meu mur "<i>Jo tinc besavis Senén i Abdon</i>". Es dona el cas que, tot i ser sants molt coneguts en tot l'àmbit lingüístic, aquests noms a penes hi estan estesos.

	ETIM.: En l'apartat de la recerca reservat als noms, hi ha informació detallada sobre el nom Abdó com també del nom Senent.
Advocat, -ada	Professional que té com a ofici assessorar sobre qüestions de dret i actuar en els judicis com a defensor o com a acusador. ETIM.: del llatí <i>advocare</i> “demanar l’ajut, citar”, deriv. llatí de <i>vocare</i> “cridar”.
Advocats dels escolans	CULT. POP.: En Llorenç de Rocafort (comarca de l’Urgell), els Sants de la Pedra també són considerats com els advocats dels escolans, segons escriu Pep Capdevila (de Llorenç de Rocafort), en l’entrada <i>Com era la vida de pagès a Llorens de Rocafort</i> , en el seu blog <i>The Ladies of Vallbona</i> .
Agricultor, -a	Persona que es dedica a l’agricultura. ETIM.: del llatí <i>agricultore</i> “cultivador”, format per <i>ager</i> , <i>agri</i> , “camp” més <i>culture</i> “conreador”.
Agricultura	Art del cultiu de la terra. ETIM.: del llatí <i>agricultura</i> “conreu”, format per <i>ager</i> , <i>agri</i> “camp” més <i>cultura</i> “conreu”.
Altar	Taula destinada al culte religiós. ETIM.: “lloc on es feien els sacrificis i les ofrenes” (llatí).
Ancestral	Relatiu a un passat llunyà i imprecís. ETIM.: mat. sign. “ancestral” (francès).
Anelles	Joc de punteria mitjançant el llançament d’anelles en unes estakes de fusta. Infomació publicada en l’entrada <i>Joc d’anelles</i> , en la web <i>jugaia</i> (https://www.jugaia.com/ca/tipus-de-joguina/joguines-aire-lliure-i-activitat-fisica/joguines-exterior-i-moviment/joc-anelles).
Animals (pl.)	Ésser vivent que té la facultat de sentir i que, generalment, es desplaça per ell mateix i es relaciona. ETIM.: del llatí <i>animale</i> “ésser animat, vivent; animal”.
Apedregar, pedregar	Caure pedra, fer calamarsa, pedregar. ETIM.: del llatí <i>petricare</i> mat. sign., deriv. de <i>petra</i> “pedra”.
Arles	Vila i municipi català situat en la comarca del Vallespir, en Catalunya Nord, situat en la riba del riu Tec, envoltada de muntanyes formant una vall i en una zona que es caracteritza per la frondositat del seus boscs i que es va desenvolupar al voltant de l’abadia de Santa Maria. Està agermanat amb Cubelles, població catalana de la comarca del Garraf, on els sants Abdó i Senent són els patrons. Hem inclòs aquest terme geogràfic pel seu paper, clau, en la difusió dels Sants de la Pedra, ja que, tot i que, sembla que ja eren conegut en algun comptat català abans que l’abat Arnulf anàs a Roma (en el segle X), es sol considerar aquesta població com el punt d’entrada dels Sants de la Pedra en l’àmbit

	lingüístic i, en qualsevol cas, és u dels llocs on més devoció i on més tradició tenen. Al llarg de l'estudi, hem afegit moltíssimes poblacions que hem preferit incloure-les en l'apartat més extens de la recerca i, per tant, fora d'aquesta taula de vocabulari. ETIM.: Segons el <i>Diccionari Català-Valencià-Balear</i>, “<i>en els documents dels segles IX-XII surt el nom d'Arles escrit amb la forma Arulus (ja en l'any 820); en documents de 832 i 844 es troba la grafia Arolas (...). L'origen podria esser un dim. Llatí arulas significat 'eres petites'.</i>”. Cal no confondre'l amb l'Arles que hi ha en la Provença, el qual, segons el diccionari esmentat, apareix en l'antiguitat amb el nom d'<i>Arelate</i>..
Arròs	Gramínia que es cultiva en camps inundats; nom de diversos plats cuinats amb els grans d'aquesta planta. ETIM.: “l'arròs” (àrab).
Art	Activitat que genera obres de creació; certes tècniques. Manera de fer un treball que demana certes qualitats i que exigeix l'aplicació de determinades regles. Mitjans emprats per l'ésser humà per a expressar la bellesa utilitzant certs procediments. ETIM.: del llatí <i>arte</i> mat. sign.
Ball	Reunió de persones organitzada especialment per a dansar. ETIM.: deriv. de <i>ballar</i>, procedent del llatí <i>ballare</i>, probablement a partir del grec <i>ballein</i> “saltar, llançar”. CULT. POP.: Sobre els balls, a partir de la paraula <i>ball</i>, el <i>Diccionari Català-Valencià-Balear</i> inclou lo següent: “<i>El nostre poble conserva nombrosos balls típics. No sols en les festes majors i altres manifestacions joioses de dins les poblacions, sinó també en les festes familiars de la pagesia, el ball té una gran importància. Les noces, les matances, les acaballes del segar i d'altres feines agrícoles, se celebren amb balls en les masies</i>”.
Ball de bastons	Dansa popular molt estesa en tot l'àmbit lingüístic, com també en Europa i la Mediterrània, amb particularitats definides en cada lloc. Es tracta d'un conjunt de balls que utilitzen com a element principal u o dos bastons i l'acció de picar entre ells al ritme de la música. En relació amb el balls de bastons, hem trobat molta informació per a la recerca i hem pogut comprovar que està vinculat a tradicions matriarcal. ETIM.: El terme <i>bastó</i> prové del llatí <i>bastone</i>, derivat de <i>bastum</i> i amb el mateix significat..
Ball de l'Oferta	Nom d'u dels balls que fan els cossiers en la cerimònia de l'ofertori. En el cas d'Inca, població molt relacionada amb els Sants de la Pedra, té lloc el dia de la festivitat de Sant Abdó i Sant Senent (30 de juliol). També té lloc en Arles (comarca del Vallespir), com ho podem

	llegir en l'article <i>Els dos retaules barrocs dedicats a Sant Abdon i Sant Senén. Arles i Inca</i>, de Guillem Alexandre Reus Planells, de què hem fet esment en l'apartat de la recerca dedicat a balls i danses. ETIM.: El terme <i>oferta</i> procedeix del llatí <i>offertione</i> "ofrena".
Ball de la Coca	Nom que rep en Lladurs (el Solsonès) el ball del Roser, popular d'aquesta població catalana, i que té lloc el dia de la festa dels Sants de la Pedra.
Ball del Roser	Ball que té lloc en Lladurs (el Solsonès) amb motiu de la festa dels Sants Abdó i Senent com també en altres poblacions, per exemple, en Ripoll (el Ripollès), on es balla durant la festa del Roser.
Ball dels Totxets	Es tracta d'una dansa i modalitat de ball de bastons que té lloc el dia 30 de juliol, amb motiu de la festivitat de Sant Abdó i Sant Senent, des de l'ermita de la població aragonesa Camporrells (comarca de la Llitera, Aragó, de parla catalana), i que recorre els carrers i les places per a finalitzar en el temple parroquial. Té lloc acompanyada del so dels pals, junt amb la banda de música, i marcant un ritme trepidant i, així, l'inici festiu. Durant el trajecte el ball va unit a la processó de les imatges dels patrons de la festa. En el 2009 es va presentar en Camporrells el llibre amb CD <i>Totxets de Camporrells. 30 anys de recuperació d'un ball i una tradició popular (1979-2009)</i>, edició a cura de Ramon Sistac junt amb Josep Ramon Vidal, publicat pel Grup de Totxets de Camporrells i amb la col·laboració i el suport de diferents entitats.
Ball Pla	Forma de ball de parelles, potser la més típica del Principat de Catalunya, on fou molt estesa, sobretot, durant el segle XIX, i on ha deixat testimoniatges des del segle XVII. Es caracteritza, tal com indica el nom, per un punteig suau, per un moviment dels peus lliscant a poca distància de terra i per l'absència de salts. CULT. POP.: Amb motiu de la celebració de la festa dels Sants de la Pedra, es balla, per exemple, en Lladurs (el Solsonès) junt amb els altres balls que són populars en aquesta població, és a dir, el Ball del Roser o de la Coca, com podem llegir en l'article <i>Lladurs reparteix centenars de panets en honor a Sant Abdó i Sant Senén</i>.
Ballada	Ball públic. Ballada de sardanes que, en el cas del Terme, la part, històricament, pagesa de la ciutat de Banyoles (el Pla de l'Estanya), sempre ha acompanyat a la festa dels Sants Abdó i Senent. Informació treta de l'article <i>Antecedents de la Plaça dels Sants Abdó i Senén</i>, de Martirià Brugada, publicat en el 2012, en <i>Revista de Banyoles</i>. Agraesc la generositat de Miquel Rustullet, per facilitar-me aquest article i per aclarir-me el significat de la paraula <i>ballada</i> i del tipus de ball en què

	consistia.
Banda	Conjunt de persones que van cap a un mateix fi. ETIM: incerta, probablement del gòtic <i>bandwo</i> “estendard”, com a distintiu d’un col·lectiu.
Banda de música	Conjunt de músics que toquen instruments de buf i percussió, amb la possibilitat d’incorporar instruments de corda. Les bandes, en el cas de la festa dels Sants de la Pedra, es dediquen especialment a la música festera. En el País Valencià, hi ha molta tradició de bandes de música i és u dels exemples més clars d’associacionisme.
Bandera	Tros de tela lligat a un pal i que porta els colors que permeten distingir una nació, una societat, etc. També s’empra per a motius religiosos, com podem veure en l’obra <i>Història de Cubelles</i>, de Joan Avinyó Andreu (http://www.cubelles.cat/files/doc7076/historia-de-cubelles.pdf), quan diu que “la bandera dels Sants Patrons fou regalada per Jaume Roviro de Rocacrespa, dit lo hereu” (p. 125). CULT. POP.: Aquesta paraula apareix en un article sobre Lladurs, en relació amb els Sants de la Pedra, <i>Lladurs reparteix centenars de panets en honor a Sant Abdó i Sant Senén</i>, publicat en el diari digital <i>Naciódigital.cat</i>, en el 2016, així com la paraula <i>pendons</i>.
Batalla de flors	Llançament de flors durant les festes. CULT. POP.: Atenent a l’article <i>Recordant les festes dels Sants de la Pedra: La Festivitat al Sagunt de 1907</i>, redactat per Lluís Mesa i Reig, cronista oficial d’Estivella, població de la comarca valenciana del Camp de Morvedre, sabem que ja es feia, aleshores, amb motiu de la celebració dels Sants de la Pedra. El seu origen està en la que tingué lloc en la Ciutat de València, en juliol de 1891, i que encara perviu, a imitació de la batalla floral del Carnestoltes de Niça, població francesa (https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_flors). ETIM.:el terme <i>batalla</i> prové del llatí <i>battalia</i> “esgrima”, variant de <i>battualia</i>, deriv. llatí de <i>battuere</i> “batre” i fa referència a una lluita armada entre exèrcits enemics, ací, amb flors.
Benedicció dels camps	Es tracta d’un acte en què es beneeixen els camps amb la intenció que hi prosperen en un futur les collites.
Bestiar	Conjunt d’animals, especialment, els de càrrega. CULT. POP.: En el Morell (el Tarragonès), els Sants de la Pedra també són considerats com els protectors del bestiar.
Blat	Cereal amb els grans del qual es fa la farina i d’aquesta, el pa. ETIM.: probl. del cèltic <i>blato</i> “gra molt o per a moldre”.
Boter	Qui té per ofici fer botes de fusta. Qui té per ofici fer bots i

	botes de couro. ETIM.: derivat de <i>bota</i>, procedent del llatí <i>butte</i> “tona, bota”.
Bust	Representació en escultura de la testa i la part superior del tronc sense els braços. ETIM.: del llatí <i>bustu</i> “sepultura, monument funerari”.
Bust reliquiari	Bust on es guarden les relíquies. Informació facilitada per Vicent Martínez, per mitjà de Facebook (el 1r de maig del 2017).
Calamarsa	Precipitació de granets de glaç, calabruix, pedra. CULT. POP.: Hi ha l'endevinalla “<i>En el cel m'he format blanc i gelat, caic com una boleta i reboto com una pedreta</i>”, en al·lusió a la calamarsa. Figura en la web <i>Contes.cat</i>. ETIM.: incerta, probablement prerromà.
Caldera	Recipient de metall gran i redó per a calfar aigua i per a fer-hi menjar. CULT. POP.: Aquest recipient està present en Calasparra, població murciana on, amb motiu de la festa dels Sants de la Pedra, se'n fa una i, en acabant, se'n reparteix el menjar. Com que aquesta “<i>caldera</i>” és molt coneguda i té molta tradició en aquesta població, i relacionada amb els Sants de la Pedra, els dos sants reben el nom afectuós de “<i>los Santos de la Caldera</i>”.
Calvari	Camí que fan les persones durant la devoció del Via Crucis; situació dolorosa, seguit de penes. ETIM.: del topònim llatí <i>Calvariu</i>, lloc on fou crucificat Jesús de Natzaret, a partir del comú <i>calvariu</i> “(lloc ple de) calaveres”, deriv. llatí de <i>calvus</i> “calv”.
Camp	Extensió de terra descoberta i plana. Terreny cultivat.
Campana	Instrument de metall sonor, en forma de vas redó suspès boca avall, que es fa sonar per a cridar o per a avisar a gran nombre de persones. Nom d'alguns objectes que recorden, per la seua forma una campana. ETIM.: del llatí <i>campana</i>, del llatí (<i>vasa</i>) <i>campana</i> “vasos de bronze de Campània”, ja que el bronze de bona qualitat provenia d'aquella regió.
Campanar	Torre d'una església, quasi sempre adjunta al temple, on són suspeses les campanes.
Canutet	Joc de xiquets, que consisteix a posar un canonet dret en terra i monedes damunt el canonet, i tirar-li una pedra o moneda fins que el fan caure. CULT. POP.: Aquest joc l'hem trobat en el programa de les festes patronals de la Pobla del Duc (població valenciana de la Vall d'Albaida), del 2011.
Capella	Església xicoteta. Part reservada al culte en un hospital, escola, etc. Lloc situat en l'interior d'una església i on es pot dir missa.

	ETIM.: del llatí <i>cappella</i> mat. sign., diminutiu del llatí <i>capa</i> , - <i>ae</i> “capa xicoteta”. Amb eixe nom es coneixia l’oratori del palau dels reis francs on es guardava una relíquia de la capa de Sant Martí de Tours.
Carrera de sacs	Activitat lúdica en què distintes persones corren amb les cames dins de sacs (una persona per sac) a veure qui aplega més prompte a un lloc acordat. CULT. POP.: Aquest joc apareix en un llibre de festes patronals de la Poble del Duc, del 2016.
Carruatge	Vehicle de tracció animal per al transport de persones. ETIM.: “carro” (francès)
Cavall	Animal domèstic de sella, de tir i de treball. CULT. POP.: En Cullera (comarca de la Ribera Baixa), amb motiu de la festa dels Sants de la Pedra (familiarment són coneguts com “ <i>els Benissants</i> ”), té lloc l’eixida de cavalls fins a l’ermita. I, per exemple, en Daimús (la Safor), abans de la guerra (1936-1939), es celebraven carreres de cavalls pels carrers de la població, en paraules del capellà que hi havia en la primavera del 2005.
Ceptre	Bastonet simbòlic de l’autoritat reial o imperial. ETIM.: del llatí <i>sceptrum</i> , mat. sign.
Ceràmica	Objecte fabricat amb terra cuita, argila. ETIM.: “fet d’argila” (grec).
Cercavila	Acte de recórrer els carrers del poble amb la música abans de començar una funció. ETIM.: Segons el <i>Diccionari Català-Valencià-Balear</i> està format per l’imperatiu <i>cercar</i> i el substantiu <i>vila</i> i, a més, en què <i>cercar</i> té la significació antiga de “ <i>recórrer</i> ”.
Cistelles i fruits que es subhasten	Aquest detall de la festa dels Sants de la Pedra, que no té a veure amb la religiositat, en sentit més estricte, té lloc, com ara, en Sagunt (el Camp de Morvedre). Durant l’estudi, ens hem trobat amb fonts on es parla de subhastes el mateix dia de la celebració de la festa als sants Abdó i Senent. Informació treta de l’article <i>La Virgen del Buen Suceso. Patrona de la Ciudad de Sagunto</i> , en la web <i>El Económico</i> .
Clau gegant, la	En el llibre de festes patronals de la Poble del Duc, del 2016, <i>Festes 2016 als Sants de la Pedra. La Poble del Duc</i> , hi ha l’article <i>Quan els festers del 2016 tenien 2 anys...</i> , en què llegim, per exemple, que, “ <i>De la festa religiosa volem destacar la solemnitat dels diferents actes celebrats pel Rector de Bicorn Dn. Fernando i el seu amic (...).</i> Tots els dies de festa ens va acompanyar la Banda de Música de La Poble (...). L’últim dia vam entregar la clau gegant’ al[s] propers festers del carrer Xàtiva com a símbol de continuïtat de la festa que tots tant estimem i que no volem que

	<i>es perda, la festa dels Santets de la Pedra”</i> (pp. 14-15).
Clavari, clavariessa	Persona que forma part d’una confraria o d’una colla que organitza la festa d’un sant patró o d’una santa patrona. Hem trobat poblacions de Catalunya en què rep el nom de <i>paborde</i> (en el cas dels hòmens) i de <i>pabordessa</i> (en el cas de les dones).
Clergat, clero	Clerecia, conjunt de clergues, és a dir, dels eclesiàstics que han rebut les ordes sagrades, especialment, els sacerdots. També es pot dir <i>clerecia</i>. ETIM.: la paraula <i>clero</i>, sovint la més utilitzada de les tres que hem fet esment abans, prové del llatí <i>clerus</i>, mat. sign., probablement per via del castellà o de l’italià. En canvi, el mot <i>clergat</i> està relacionat amb <i>clergue</i>, paraula que prové del llatí <i>clericu</i>.
Cobla	Estrofa; composició poètica breu que serveix de lletra a una cançó popular. Xicoteta orquestra, especialment, la que toca les sardanes.
Colla sardanista	Grup de persones dedicades a dansar sardanes, un ball molt estés en Catalunya, o, fins i tot, a difondre-les folklòricament i culturalment. Agraesc la col·laboració de l’amic Carlos Berneda, company de Facebook, qui, el 2 de maig del 2017, em feu costat amb l’entrada <i>Història Colla Sabadell</i> (http://collasabadell.blogspot.com/2011/05/historia-colla-sabadell.html), elaborada per l’Associació Sardanista Colla Sabadell. ETIM.: deriv. de <i>collar</i> “unir pel coll un animal”, deriv. de <i>coll</i> “part del cos”, a partir del significat de “grup d’animals lligats pel coll”.